

Csillagászat története

Egy új napóra-egyesület

Európában, az antik kultúra klasszikus területén, a Földközi-tenger térségén kívül a Brit-szigeteken bukkanunk a legrégebbi napórákra. Az angolszász kolostorok szerzetesei megőrizték, és a korai kereszténység igényei szerint némileg módosították a görög-római kultúra napóráit. A legkorábbi angolszász napórák a 7. században bukkannak fel, és az úgynevezett "karcolt" (a templomok, kolostorok falába vésett) egyszerű árnyékoként egészen a 12. századig igen elterjedtek voltak. Az angliai reneszánsz idején, főleg német minták nyomán, ismét nagyon népszerűvé váltak a napórák, szinte alig találunk nagy-britanniai kastélyt, amelynek parkjában ne lenne néhány szép, régi (három—négy évszázados) napóra. De Britanniában ma is kedvelt parkdísz egy-egy szépen kivitelezett árnyékkóra!

Éppen ezért meglepő, hogy a nagy gnomonikai múlttal rendelkező Nagy-Britanniában — ahol sokezer hivatalos és magán társulat működik — mostanáig nem volt önálló napóra-egyesület. A napórák iránt érdeklődők részben a Brit Csillagászati Társaság gnomonikai szakosztályában, részben az óráások (főként régi időmérőkkel foglalkozó) egyesületeiben, valamint a történettudományi társaságokban tömörültek.

A múlt év tavaszán a skóciai napórák ismert kutatója, Dr. Andrew R. Sommerville szorgalmazására és régi ismerősünk, a CSACS tiszteletbeli tagja, Christopher St. J. H. Daniel, továbbá Charles K. Aked és David A. Young közreműködésével hivatalosan is megalakult az első "országos" brit gnomonikai egyesület, a Brit Napóra Társaság (British Sundial Society = BSS). Az 1989. május 5-én tartott alakuló ülés az új társaság ügyeinek intézését (az 1990-re tervezett közgyűlésig) az alábbi vezetőségre bízta: elnök: dr. Andrew R. Sommerville, pénztáros és gazdasági titkár: David A. Young, a Társaság Értesítőjének szerkesztője: Charles A. Aked.

A BSS célkitűzései:

- a. A gnomonika tudományának és a napórák minden típusára vonatkozó ismeretek elősegítése,
- b. A Brit-szigeteken még létező napórák katalógizálása, történetük felkutatása,
- c. Tanácsadás a napórák megóvására és helyreállítására, továbbá az új napórák tervezésére,
- d. Olyan időszakos kiadvány és körlevelek eljuttatása a tagokhoz, amelyek eredeti cikkek mellett ismereteket közölnek más napóra-egyesületek munkájáról, valamint újdonságokat és egyéb, az érdeklődésre számot tartó híreket.

A tagdíj elég mérsékelt: évi 7,50 angol font (ez az állami tisztviselők átlagos havi fizetésének kb. másfél százaléka). A tagdíj magában foglalja a BSS évente 3—4 füzetben megjelenő, jelenleg 22 oldalas kiadványát, a BSS Bulletin. (A Bulletin most még a Meteorhoz hasonló technikával, de kétszer

akkora méretben készül, a taglétszám növekedésével azonban lehetővé válik egy színes képekkel illusztrált lap kiadása.)

A BSS egyaránt figyelmet fordít a napórák gyakorlati kivitelezésének ismertetésére és az elméleti kérdésekre. Feladatának tartja, hogy ne csak a napórákról, de a napórákkal foglalkozó írásokról, cikkekről is katalógust (bibliográfiát) állítson össze.

A Társaság-munkájáról és témaköreiről némi képet ad a BSS Bulletin 1989/1. száma. Ebben a beköszöntő, valamint a BSS adminisztratív ismertetése mellett egy listát találunk azokról az európai kontinensen működő napórákutató csoportokról, amelyeket a nagy-britanniai napórások számontartanak. Örömmel láthatjuk, hogy Angliában a francia, az NDK, az NSZK és az olasz napórás csoportokon kívül bennünket, magyarokat is nyilvántartanak. Chr. Daniel A Clocks (Órák), utóbb Antique Clocks (Régi Órák) c. angliai szakfolyóiratban megjelent, gnomonikai tárgyú cikkek jegyzékét közli. René R.-J. Rohr (Strasbourg) az ún. Lambert-féle körről írt tanulmányt, A. R. Somerville pedig a 16. sz.-i Madley Court-i napóra helyreállítását ismerteti. A folyóirat végén megtaláljuk annak az úrlapnak a sémáját, amelyet a nagy-britanniai napórák összeírásához bocsátottak ki.

A Bulletin első száma közli a BSS tiszteletbeli vezetőinek rövid méltatását. Az alakuló ülésen Lord Perth-t (Perth grófját) választották meg védnökül. Lord Perth maga is sokat foglalkozik napórákkal, és Stoball kastélyának kertjében több érdekes, szép példányt állított fel. (A védnöki cím egyébként az angliai egyesületekben nem pusztán formáság. A védnök támogatja és intézi az egyesületek hivatalos ügyeit, kérvényeit, azonkívül gyakran tetemes anyagi segítséget is ad, pl. a közgyűlések megrendezéséhez.) A tiszteletbeli elnök, Dr. F. A. B. Ward fizikus, Ernest Rutherford tanítványa, az antik időmérőkkel foglalkozó társaság alapítója. A tiszteletbeli alelnök a francia René R.-J. Rohr, egykori tengerésztiszt, a napjainkban legnépszerűbb napóra-kézikönyv szerzője, a gnomonika "élő klasszikusa".

Örömmel adunk hírt az új napóra-egyesület megalakulásáról, annál is inkább, mert a BSS vezetősége nagy érdeklődéssel figyeli a régebbi hasonló társaságok, csoportok munkáját, így a hazai napóra-adatgyűjtést és feldolgozást is. E téren igényt tart a magyarországi "napórások" tanácsaira, tapasztalataira, és szívesen közli a hazai szerzők önálló tanulmányait.

Sikeres tevékenységet kívánunk angol barátainknak, és reméljük, hogy az együttműködés mennél szorosabb lesz.

I. BARTHA LAJOS

Csillagászati évkönyv anno 1842

Az amatőrcsillagász elsősorban csillagászati könyvekből, folyóiratokból szerzi a kedvteléséhez szükséges ismereteket, információkat. Az égbolt rendszeres észlelői számára különösen fontosak az évkönyvek, melyek egy adott év előrejelezhető égi jelenségeit és adatait tartalmazzák. Külföldön a jelentősebb csillagászati egyesületek maguk is kiadnak évkönyvet tagjaik számára; a kiadók között gyakorta találunk csillagvizsgálókat vagy tudományos akadémiákat. A világ nyugati felén készülő évkönyvek közös tulajdonsága, hogy több hónappal a tárgyév kezdete előtt jelennek meg, tartalmukat pedig igyekeznek "kívánatos információkkal" megtölteni. Ami a